

๔๕. ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพ

Dhamma Regardful of Reverence

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network, 2015

ความสำคัญของบทความ

ในความเป็นพุทธะนั้น คือ “ความเป็นผู้รู้” ด้วยรู้ตามความเป็นจริงปราศจากอคติใดๆ ทางตลอดสภาวะแห่งชาตุนั้นๆ โดยไม่วิปริต ที่เรียกว่า “ยถาภูต ปชานาติ” ด้วยจิตใจที่สมณะ สงบวิเวก อันบริสุทธิ์แล้ว นั่นคือ “จตุตถฌานกุศลจิต” (อุเบกขา-เอกัคคตา) เพราะพ้นจากธรรมอันเป็นข้าศึกทั้งหลาย นิเวศน์ ๕ วิตก วิจาร ปีติ และ สุข ไม่ขุ่นมัว ปราศจากอุปกิเลสแล้ว และเจริญกรรมฐานด้วย “อาโลกสญฺญ มนสิกาโรติ” คือ ทำไว้ในใจถึงแสงสว่าง มีแสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และแก้วมณี ทั้งกลางวันหรือกลางคืน ก็เช่นเดียวกัน อันถือเป็น “อาโลก-แสงสว่างแห่งปัญญาหยั่งรู้” ฉะนั้น คำว่า “วิชาและจรณะ” จึงเป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติถูกต้องโดยธรรม คือ “คุณค่าความเป็นมนุษย์” ที่บุคคลอื่นจะแสดงความเคารพนับถือเยี่ยง “สัตบุรุษ-ปราชญ์มุนี-อุดมบุรุษ-อรหันต์” ถ้ายังไม่เข้าถึงหรือบรรลุถึงอภิญญาซึ่งดังกล่าวนี้ ก็ยังเป็นบุคคลที่ประคองใจไว้ พยายาม प्रารภความเพียร ตั้งใจมั่น ไว้ ใน “โพธิปักขิยธรรม ๓๗” อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาจิตใจ บุคคลดังกล่าวนี้ ย่อมได้รับความเคารพ ทักขิณา บูชาได้จริง ด้วยฐานะแห่งความเป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “พระอริยสาวกแห่งตถาคต-พระอรหันตจีนาสพเจ้า” แห่งพระธรรมวินัยนี้ ย่อมประเสริฐหมดมลทินจากกิเลสอาสวะทั้งหลายด้วย “อริยมรรคมีองค์ ๘-อริยสัจ ๔-มรรค ๔” ผู้ประกอบพร้อมด้วย “สังฆคุณ ๘” ได้แก่ (๑) “สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ” พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี (๒) “อุสุปฏิปันโน” เป็นผู้ปฏิบัติตรง (๓) “ญายปฏิปันโน” เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง (๔) “สามีจิปฏิปันโน” เป็นผู้ปฏิบัติสมควร (๕) “อาหุเนยฺโย” เป็นผู้ควรแก่ของค่านับ คือควรรับของที่เขานำมาถวาย (๖) “ปาหุเนยฺโย” เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ (๗) “ทกฺขิเนยฺโย” เป็นผู้ควรแก่ทักขิณา (๘) “อญฺชลิกฺรณียโย” เป็นผู้ควรแก่การกราบไหว้ และ (๙) “อนุคฺตํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส” เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก คุณธรรมทั้งหมดดังกล่าวนี้ ย่อมสัมปยุตต์ร่วมกับ “ธรรม ๕ ประการ” ที่ตรัสสอนโดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ (๑) “อริสฺส-ศีลอันยิ่ง” (ศีลสัมปทา) (๒) “ยถาภูตญาณทัสสนะ-ความรู้ความเห็นที่แท้จริง” (อริจิตต์-สมถผลแห่งเจโตวิมุตติ) (๓) “อริปัญญา-ปัญญาอันยิ่ง” (วิปัสสนาผลแห่งปัญญาวิมุตติ) (๔) “อริยสัจ ๔” (อริยสัจธรรม) และ (๕) “โพธิปักขิยธรรม ๓๗-วิโมกข์ ๘-อภิกายตนะ ๘-กสิณายตนะ ๑๐-ฌาน ๔-วิชา ๓-วิชา ๘” ทั้งหมดนี้ เรียกว่า “ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพ” จากบุคคลอื่นไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดๆ ก็ตาม เพราะฉะนั้น “ธรรม ๕ ประการ” จึงเป็นคุณธรรมประจำใจของพระอรหันต์ ไม่ใช่ผู้สะสมพอกพูนด้วยกิเลสตัณหาแห่งโลกียทรัพย์ แต่เป็นเรื่องของ “อริยทรัพย์ ๗” อีกต่างหาก ได้แก่ (๑) “ศรัทธา” ความเชื่อที่มีเหตุผล (๒) “ศีล” การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย (๓) “หิริ” ความละอายใจต่อบาป (๔) “โอตตปฺปะ” ความเกรงกลัวต่อบาป (๕) “พาหุสัจจะ” ความเป็นผู้คงแก่เรียน (๖) “จาคะ” ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ (๗) “ปัญญา” ความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผล.

บทความที่ ๔๕ ประจำปี ๒๕๕๘ – ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพ

ในธรรมชาติของมนุษย์ที่มาปฏิสนธิในภพภูมิปัจจุบันนี้ ย่อมมีเหตุมาจาก “วิญญู ๓” อันเป็นมูลจากอดีต หมายถึง องค์ประกอบที่หมุนเวียนต่อเนื่องกันของ “ภวจักร” หรือ “สังสารจักร” ได้แก่ (๑) “กิเลสวัฏฏ์” คือ วงจรกิเลส ประกอบด้วยอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน (๒) “กรรมวัฏฏ์” คือ วงจรกรรม ประกอบด้วยสังขารและกรรมภพ และ (๓) “วิปากวัฏฏ์” คือ วงจรวิปาก ประกอบด้วย วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกว่า อุปัตติภพชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น แต่ผู้มีภพภูมิที่สูงกว่านี้ คือ “อริยมุคตล” ได้แก่ โสดาบัน ๓-สกทาคามี ๕-อนาคามี ๕ ยกเว้นพระอรหันต์ ผู้ปราศจาก “โสกะ-ปริเทวะ-ทุกขะ-โทมนัสสะ-อุปายาสะ เป็นธรรมดา” ผู้ปราศจากสงสารทุกข์แห่งวิญญู นั้นคือ เป็นผู้มิเกลสอาสวะสิ้นสุดแล้ว ดังนี้

“โสดาบัน ๓” หมายถึง ท่านผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว ผู้แรกถึงกระแสอันนำไปสู่พระนิพพานแน่ต่อการตรัสรู้ข้างหน้า ได้แก่

- (๑) “เอกพีธี” ผู้มีพีชคืออตภาพอันเดียว คือ เกิดอีกครั้งเดียว ก็จักบรรลุอรหัต
- (๒) “โกลังโกละ” ผู้ไปจากสกุลคู่สกุล คือ เกิดในตระกูลสูงอีก ๒-๓ ครั้ง หรือเกิดในสกุลต้ออีก ๒-๓ ภพ ก็จักบรรลุอรหัต
- (๓) “สัตตักขัตตุงปรมะ” ผู้มีเจ็ดครั้งเป็นอย่างยิ่ง คือ เวียนเกิดในสุคติภพอีกอย่างมากเพียง ๗ ครั้ง ก็จักบรรลุอรหัต

“สกทาคามี ๕” หมายถึง ท่านผู้บรรลุสกทาคามีผลแล้ว ผู้กลับมาอีกครั้งเดียว พระสกทาคามีนี้ ในบาลีมิได้แยกประเภทไว้ แต่ในคัมภีร์รุ่นหลังแยกประเภทไว้หลายอย่าง เช่น ในคัมภีร์ปรมัตถโชติกา แยกไว้เป็น ๓ ประเภท คือ ผู้ได้บรรลุผลนั้น “ในกามภพ ๑-ในรูปภพ ๑-ในอรุภพ ๑” ในคัมภีร์ปรมัตถมัชชสา จำแนกไว้ ๕ ประเภท สกทาคามีที่กล่าวถึงในบาลีหมายเอาประเภทที่ ๕ อย่างเดียว ได้แก่

- (๑) ผู้บรรลุในโลกนี้แล้ว ปรีนิพพานในโลกนี้เอง
- (๒) ผู้บรรลุในโลกนี้แล้ว ปรีนิพพานในเทวโลก
- (๓) ผู้บรรลุในเทวโลกแล้ว ปรีนิพพานในเทวโลกนั่นเอง
- (๔) ผู้บรรลุในเทวโลกแล้ว เกิดในโลกนี้จึงปรีนิพพาน
- (๕) ผู้บรรลุในโลกนี้แล้ว ไปเกิดในเทวโลกหมดอายุแล้ว กลับมาเกิดในโลกนี้จึงปรีนิพพาน

“อนาคามี ๕” หมายถึง ท่านผู้บรรลุอนาคามีผลแล้ว ผู้ไม่เวียนกลับมาอีก ได้แก่

- (๑) “อเนตฺราปรินิพพายี” ผู้ปรินิพพานในระหว่าง คือ เกิดในสุทธาวาสภเวศใดภพหนึ่งแล้ว อายุยังไม่ถึง กึ่ง ก็ปรินิพพาน โดยกิเลสปรินิพพาน
- (๒) “อุพฺพัจจปรินิพพายี” ผู้จวนจะถึงจึงปรินิพพาน คือ อายุพ้นกึ่งแล้ว จวนจะถึงสิ้นอายุจึงปรินิพพาน
- (๓) “อสังขารปรินิพพายี” ผู้ปรินิพพาน โดยไม่ต้องใช้แรงชกฺกุง คือ ปรินิพพานโดยง่าย ไม่ต้องใช้ความเพียรนัก
- (๔) “สสังขารปรินิพพายี” ผู้ปรินิพพาน โดยใช้แรงชกฺกุง คือ ปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรมาก
- (๕) “อุทฺตงฺโกลโตกนิฏฺฐคามิ” ผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภพ คือ เกิดในสุทธาวาสภเวศใดภพหนึ่ง ก็ตาม จะเกิดเลื่อนต่องขึ้น ไปจนถึงอกนิฏฐภพแล้วจึงปรินิพพาน

ฉะนั้น ในบรรดาอริยบุคคลดังกล่าวนี้ ย่อมเป็นบุคคลที่ปฏิบัติอันยิ่งด้วยสามารถบรรลุถึงอรหัตตได้ ในชาติ นี้ได้ อย่างไรก็ตาม ข้อที่พระพุทธองค์ทรงชี้แนะให้ปุถุชนและอริยบุคคลพึงปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นนั้น คือ การแสดงความเคารพ ความนับถือ ความศรัทธา ความเลื่อมใส ที่มีต่อตนเองและผู้อื่น อันเป็นความประพฤติ ที่งดงาม โดยอาศัยธรรมใน ๕ ประการ ดังเช่น พระพุทธองค์ทรงใช้ “ธรรม ๕ ประการ” ดังกล่าวนี้ เพื่อให้ เกิดความเชื่อ ความศรัทธา ความเลื่อมใส ในพระองค์เองหรือพระรัตนตรัย (พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสกั เล่ม ๒ ภาค ๑ – หน้าที่ 559-577 FILE 20) ต่อไปนี้

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๑ (อริศีล)

[๗๒๕] ลูกก่อนอุทฺทายี มี “ธรรม ๕ ประการ” อย่างอื่นอันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเราสักการะ เคารพ นับ ถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ “ธรรม ๕ ประการ” เป็นไฉน

ลูกก่อนอุทฺทายี สาวกทั้งหลายของเราในธรรมวินัยนี้ ย่อมสรรเสริญในเพราะ “อริศีล” ว่า พระสมณ โคดมเป็นผู้ มีศีล ประกอบด้วยศีลขันธอย่างยิ่ง อุทฺทายี ข้อที่สาวกทั้งหลายของเราสรรเสริญในเพราะอริศีลว่า พระสมณ โคดมเป็นผู้มีศีล ประกอบด้วยศีลขันธอย่างยิ่ง นี้แลธรรมข้อที่หนึ่ง อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเรา สักการะ เคารพ นับถือน บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๒ (ยถาภูตญาณทัสสนะ)

[๓๓๐] ลูกก่อนอุทฺทายี อีกประการหนึ่ง สาวกทั้งหลายของเราย่อมสรรเสริญในเพราะ “ความรู้ความเห็นที่ แท้จริง” ว่า พระสมณ โคดม เมื่อทรงรู้เองก็ตรัสว่ารู้ เมื่อทรงเห็นเองก็ตรัสว่าเห็น ทรงแสดงธรรมเพื่อความรู้อย่าง มิใช่ทรงแสดงเพื่อความไม่รู้ยิ่ง ทรงแสดงธรรมมิเหตุ มิใช่ทรงแสดงไม่มีเหตุ ทรงแสดงธรรมมีความ อัจฉริยะ มิใช่ทรงแสดงไม่มีความอัจฉริยะ อุทฺทายี ข้อที่สาวกทั้งหลายของเราสรรเสริญในเพราะความรู้ ความเห็นที่แท้จริงว่า พระสมณ โคดมเมื่อทรงรู้เองก็ตรัสว่ารู้ เมื่อทรงเห็นเองก็ตรัสว่าเห็น ทรงแสดงธรรม

เพื่อความรู้อย่าง มิใช่ทรงแสดงเพื่อความไม่รู้ซึ่ง ทรงแสดงธรรมมีเหตุมิใช่ทรงแสดงธรรมไม่มีเหตุ ทรงแสดงธรรมมีความอัศจรรย์ มิใช่ทรงแสดงไม่มีความอัศจรรย์ นี้แล ธรรมข้อที่สองอันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเรา สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๓ (อธิปัญญา)

[๓๓๑] คุณอนอุทายี อีกประการหนึ่ง สาวกทั้งหลายของเราย่อมสรรเสริญในเพราะ “**ปัญญาอันยิ่ง**” (อธิปัญญา) ว่า พระสมณโคดมทรงมีพระปัญญา ทรงประกอบด้วยปัญญาชั้นอันยิ่ง ข้อที่ว่า พระสมณโคดมจักไม่ทรงเล็งเห็นทางแห่งถ้อยคำอันยังไม่มาถึง หรือจักทรงข่มคำโต้เถียงของฝ่ายอื่นที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เป็นการข่มได้ด้วยดีพร้อมทั้งเหตุไม่ได้ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ อุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สาวกทั้งหลายของเรา เมื่อรู้อย่างนี้ เห็นอย่างนี้ จะพึงคัดค้านถ้อยคำให้ตกไปในระหว่างๆ บ้างหรือหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อนี้ไม่มีเลย

คุณอนอุทายี ก็เราจะหวังการปราสาธน์ในสาวกทั้งหลายก็หาไม่ สาวกทั้งหลายย่อมหวังคำปราสาธน์ของเรา โดยแท้ อุทายี ข้อที่สาวกทั้งหลายของเราสรรเสริญในเพราะ “**ปัญญาอันยิ่ง**” (อธิปัญญา) ว่า พระสมณโคดมทรงมีพระปัญญา ทรงประกอบด้วยปัญญาชั้นอันยิ่ง ข้อที่ว่า พระสมณโคดมจักไม่ทรงเล็งเห็นทรงแห่งถ้อยคำอันยังไม่มาถึง หรือจักทรงข่มคำโต้เถียงของฝ่ายอื่นที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เป็นการข่มได้ด้วยดีพร้อมทั้งเหตุไม่ได้ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ นี้แล ธรรมข้อที่สามอันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเราสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วพึงเราอยู่

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๔ (ตรัสรู้ริยสัจจ์ ๔)

[๓๓๒] คุณอนอุทายี อีกประการหนึ่ง สาวกทั้งหลายของเราผู้นั้นทุกข์ทรมานแล้ว อันทุกข์ครอบงำแล้ว เพราะทุกข์ใด

- (๑) เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถามถึง “**ทุกข์อริยสัจจ์**” เราอันเธอเหล่านั้น ถามถึง “**ทุกข์อริยสัจจ์**” แล้ว ก็พยากรณ์ให้ยังจิตของเธอเหล่านั้นให้ยินดี ด้วยการพยากรณ์ปัญหา
- (๒) เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถามถึง “**ทุกข์สมุทัยอริยสัจจ์**” เราอันเธอเหล่านั้น ถามถึง “**ทุกข์สมุทัยอริยสัจจ์**” แล้ว ก็พยากรณ์ให้ยังจิตของเธอเหล่านั้นให้ยินดี ด้วยการพยากรณ์ปัญหา
- (๓) เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถามถึง “**ทุกข์นิโรธอริยสัจจ์**” เราอันเธอเหล่านั้น ถามถึง “**ทุกข์นิโรธอริยสัจจ์**” แล้ว ก็พยากรณ์ให้ยังจิตของเธอเหล่านั้นให้ยินดี ด้วยการพยากรณ์ปัญหา
- (๔) เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถามถึง “**ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจจ์**” เราอันเธอเหล่านั้นถามถึง “**ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจจ์**” แล้ว ก็พยากรณ์ให้ ยังจิตของเธอเหล่านั้นให้ยินดีด้วยการพยากรณ์ปัญหา

อุทายี ข้อที่สาวกทั้งหลายของเราผู้อันทุกข์ท่วมทับแล้ว อันทุกข์ครอบงำแล้วเพราะทุกข์ใด

(๑) เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถามถึง “ทุกข์ขอรียสัจจ์” ราอันเธอเหล่านั้นถามถึง “ทุกข์ขอรียสัจจ์” แล้ว ก็พยากรณ์ให้

(๒) เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถามถึง “ทุกข์สมุททัยขอรียสัจจ์” ราอันเธอเหล่านั้นถามถึง “ทุกข์สมุททัยขอรียสัจจ์” แล้ว ก็พยากรณ์ให้

(๓) เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถามถึง “ทุกข์นิโรธขอรียสัจจ์” ราอันเธอเหล่านั้นถามถึง “ทุกข์นิโรธขอรียสัจจ์” แล้ว ก็พยากรณ์ให้

(๔) เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถามถึง “ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาขอรียสัจจ์” ราอันเธอเหล่านั้นถามถึง “ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาขอรียสัจจ์” แล้ว ก็พยากรณ์ให้

ยังจิตของเธอเหล่านั้นให้ยินดี ด้วยการพยากรณ์ปัญหา นี้แล ธรรมข้อที่ ๔ อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเราสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้วพึงเราอยู่

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๕ (ว่าด้วย โพรปักกขยธรรม วิชชา และ จรณะ)

[๓๓๓] คู่ก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญ “สติปัญฐาน ๔”

คู่ก่อนอุทายี ภิกษุไม่ธรรมวินัยนี้ (๑) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ (๒) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ (๓) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ (๔) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว เจริญ “สติปัญฐาน ๔” นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญา [พระอรหันต์] อยู่

[๓๓๔] คู่ก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญ “สัมมัปปธาน ๔”

คู่ก่อนอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยังความพอใจให้เกิด พยายาม ปราบกความเพียร ประคองจิตไว้ เริ่มตั้งความเพียร (๑) เพื่อยังกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น (๒) เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว (๓) เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น (๔) เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมีขัง เพื่อความไพบุลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความสมบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอก แล้วเจริญ “สัมมัปปธาน ๔” นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๓๕] คุณก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อมเจริญ “อิทธิบาท ๔”

คุณก่อนอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (๑) เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร (๒) เจริญ อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ และปธานสังขาร (๓) เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิ และ ปธานสังขาร (๔) เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร ก็เพราะสาวกทั้งหลายของ เราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอก แล้วเจริญ “อิทธิบาท ๔” นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมี อันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๓๖] คุณก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อมเจริญ “อินทรีย์ ๕”

คุณก่อนอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (๑) เจริญสัทชินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับให้ถึงความตรัสรู้ (๒) เจริญ วิริยอินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ (๓) เจริญสติอินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึง ความตรัสรู้ (๔) เจริญสมาธิอินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ (๕) เจริญปัญญาอินทรีย์ที่จะให้ ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอก แล้วเจริญ “อินทรีย์ ๕” นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๓๗] คุณก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อมเจริญ “พละ ๕”

คุณก่อนอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (๑) เจริญสัทธาพละ ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ (๒) เจริญ วิริยพละ ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ (๓) เจริญสติพละ ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึง ความตรัสรู้ (๔) เจริญสมาธิพละ ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ (๕) เจริญปัญญาพละ ที่จะให้ ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอก แล้วเจริญ “พละ ๕” นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๓๘] คุณก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อมเจริญ “โพชฌงค์ ๗”

คุณก่อนอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (๑) เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป ในการสลละคืน (๒) เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ สลละคืน (๓) เจริญวิริยสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืน (๔) เจริญ ปิติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืน (๕) เจริญปัสสัทธิ สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืน (๖) เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ อัน

อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละคืน (๗) เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละคืน ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอก แล้ว เจริญ “โพชฌงค์ ๗” นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๓๕] คุณ่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อมเจริญ “อริยมรรคมีองค์ ๘”

คุณ่อนอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสัมมาทิฐิฐิ เจริญสัมมาสังกัปปะ เจริญสัมมาวาจา เจริญสัมมากัมมันตะ เจริญสัมมาอาชีวะ เจริญสัมมาวายามะ เจริญสัมมาสติ เจริญสัมมาสมาธิ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามปฏิปทาที่เราบอก แล้วเจริญ “อริยมรรคมีองค์ ๘” นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมาก จึงได้บรรลुบารมีอัน เป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๔๐] คุณ่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายของเราแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามแล้วย่อมเจริญ “วิโมกข์ ๘” คือ

- (๑) ผู้ได้รูปฌานย่อมเห็นรูป นี้เป็นวิโมกข์ข้อที่หนึ่ง
- (๒) ผู้ไม่มีรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอก นี้เป็นวิโมกข์ข้อที่สอง
- (๓) ผู้น้อมใจเชื่อว่า กสิณเป็นของงามอย่างเดียว นี้เป็นวิโมกข์ข้อที่สาม
- (๔) ผู้ที่บรรลु อากาธานัญญาจนตะ ด้วยมณสิการว่าอากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญา เพราะ คับปฏิขสัญญา เพราะไม่ใส่ใจซึ่งนานัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง นี้เป็นวิโมกข์ข้อที่สี่
- (๕) ผู้ที่บรรลु วิญญาณัญญาจนตะ ด้วยมณสิการว่า วิญญาณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาธานัญญาจน ตะ โดยประการทั้งปวง นี้เป็นวิโมกข์ข้อที่ห้า
- (๖) ผู้ที่บรรลु อากิญจัญญาจนตะ ด้วยมณสิการว่า อะไรๆ ก็ไม่มี เพราะล่วงวิญญาณัญญาจนตะ โดย ประการทั้งปวง นี้เป็นวิโมกข์ข้อที่หก
- (๗) ผู้ที่บรรลु เนวลัญญานาตัญญาจนตะ เพราะล่วงอากิญจัญญาจนตะโดยประการทั้งปวง นี้เป็น วิโมกข์ข้อที่เจ็ด
- (๘) ผู้ที่บรรลु สัตถัญญาเวทิตนโรธ (นิโรธสมาบัติ) เพราะล่วงเนวลัญญานาตัญญาจนตะโดยประการ ทั้งปวง นี้เป็นวิโมกข์ข้อที่แปด

ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว เจริญ “วิโมกข์ ๘” นั้นแล สาวกของเราเป็น อันมาก จึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๔๑] คู่ก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้วย่อมเจริญ “อภิภายตนะ” [คือ เหตุเครื่องครอบงำธรรมอันเป็นข้าศึกและอารมณ์] ๘ ประการ คือ

- (๑) ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็ก ซึ่งมีผิวพรรณดีและมีผิวพรรณทราม ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราผู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิภายตนะข้อที่หนึ่ง
- (๒) ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ใหญ่ ซึ่งมีผิวพรรณดีและมีผิวพรรณทราม ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราผู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิภายตนะข้อที่สอง
- (๓) ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็ก ซึ่งมีผิวพรรณดีและมีผิวพรรณทราม ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราผู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิภายตนะข้อที่สาม
- (๔) ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ใหญ่ ซึ่งมีผิวพรรณดีและมีผิวพรรณทราม ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่าเราผู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิภายตนะข้อที่สี่
- (๕) ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเขียว มีวรรณเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว ดอกผักตบชวอันเขียว มีวรรณอันเขียว เขียวล้วนมีรัศมีเขียว หรือว่าผ้าที่กำเนิดในเมืองพาราณสีมีเนื้อเกลี้ยงทั้งสองข้าง อันเขียว มีวรรณเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว แม้ฉันใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเขียว มีวรรณเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว ฉะนั้นเหมือนกัน ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราผู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิภายตนะข้อที่ห้า
- (๖) ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง ดอกกรรณิการอันเหลือง มีวรรณเหลืองเหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง หรือว่าผ้าที่กำเนิดในเมืองพาราณสี มีเนื้อเกลี้ยงทั้งสองข้าง อันเหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง แม้ฉันใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง แม้ฉันนั้นเหมือนกัน ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราผู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิภายตนะข้อที่หก
- (๗) ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันแดง มีวรรณแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง ดอกบานไม่รู้โรยอันแดง มีวรรณแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง หรือว่าผ้าที่กำเนิดในเมืองพาราณสี มีเนื้อเกลี้ยงทั้งสองข้าง อันแดง มีวรรณแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง แม้ฉันใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันแดง มีวรรณแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง ฉะนั้นเหมือนกัน ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราผู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิภายตนะข้อที่เจ็ด
- (๘) ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันขาว มีวรรณขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว ดาวประกายพรึกอันขาว มีวรรณขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว หรือว่าผ้าที่กำเนิดในเมืองพาราณสี มีเนื้อเกลี้ยงทั้งสองข้าง อันขาว มีวรรณขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว แม้ฉันใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันขาว มีวรรณขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว ฉะนั้นเหมือนกัน ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราผู้ เราเห็นอันนี้เป็นอภิภายตนะข้อที่แปด

ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอก แล้วเจริญ “อภิกายตนะ ๘” นั่นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมี อันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๔๒] คู่ก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้วย่อมเจริญ “กสิณายตนะ ๑๐” คือ

- (๑) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งปฐวิกสิณ-ดิน ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๒) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งอาโปกสิณ-น้ำ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๓) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งเตโชกสิณ-ไฟ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๔) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งวาโยกสิณ-ลม ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๕) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งนิลกสิณ-เขียวคราม ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๖) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งปีตกสิณ-เหลือง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๗) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งโลหิตกสิณ-แดง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๘) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งโอทาทกสิณ-ขาว ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๙) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งอากาศกสิณ-ช่องว่าง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้
- (๑๐) ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งวิญญานกสิณ-วิญญาน ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่ หาประมาณมิได้

ก็เพราะสาวกทั้งหลายปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอก แล้วเจริญ “กสิณายตนะ ๑๐” นั่นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๔๓] คู่ก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้วย่อมเจริญ “ฌาน ๔”

คู่ก่อนอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เธอทำกายนี้ แหละให้ชุ่มชื้น เอบอ้มซาบซ่านด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง

คู่ก่อนอุทายี เปรียบเหมือนพนักงานทรงสนาน หรือลูกมือพนักงานทรงสนาน ผู้ฉลาด จะพึงใส่จรมสีตัวลงในภาชนะสำริด แล้วพรมด้วยน้ำหมักไว้ ก่อนจรมสีตัวนั้นซึ่งยางซึมไปจับติดกันทั่วทั้งหมด ย่อมไม่กระจ่ายออก ฉนั้นใด ภิกษุก็ฉนั้นนั่นแล ทำกายนี้ แหละให้ชุ่มชื้น เอบอ้มซาบซ่านด้วยปีติ และสุข อันเกิดแต่วิเวก ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุข อันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง

[๓๔๔] คู่ก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอทำกายนี้ แหละให้ชุ่มชื้นเอบอ้มซาบซ่านด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิจะไม่ถูกต้อง

คูก่อนอุทายี เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึก มีน้ำปั่นป่วน ไม่มีทางที่น้ำจะไหลไปมาได้ ทั้งในด้านตะวันออก ด้านตะวันตก ด้านเหนือ ด้านใต้ ทั้งฝนก็ไม่ตกเพิ่มตามฤดูกาล แต่สายน้ำเย็นพุ่งขึ้น จากห้วงน้ำนั้นแล้ว จะพึงทำห้วงน้ำนั้นแหละให้ชุ่มชื้น เอิบอาบซาบซึมด้วยน้ำเย็น ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งห้วงน้ำ นั้นทั้งหมดที่น้ำเย็นจะไม่พึงถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล ย่อมทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น เอิบอ้อมซาบซ่าน ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิจะไม่ถูกต้อง

[๑๔๕] คูก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมืออุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุ ตติยฌาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มืออุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เธอทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้นเอิบอ้อมซาบซ่านด้วยสุขอันปราศจากปีติ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่สุขปราศจากปีติจะไม่ถูกต้อง

คูก่อนอุทายี เปรียบเหมือนในกอบัวซาบ ในกอบัวหลวง หรือในกอบัวขาว ดอกบัวซาบ ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาวบางเหล่าซึ่งเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำจ่อมอยู่ในน้ำ น้ำหล่อเลี้ยงไว้ ดอกบัวเหล่านั้นชุ่มชื้นเอิบอาบซาบซึมด้วยน้ำเย็นตลอดยอดตลอดเหง้า ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งดอกบัวซาบ ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาวทั่วทุกส่วน ที่น้ำเย็นจะไม่พึงถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล ย่อมทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้นเอิบอ้อมซาบซ่านด้วยสุขปราศจากปีติ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่สุขปราศจากปีติจะไม่ถูกต้อง

[๑๔๖] คูก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุ จตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เชนั่งแผ่ไปทั่วกายนี้แหละ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัวที่ใจบริสุทธิ์ผ่องแผ้วจะไม่ถูกต้อง

คูก่อนอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงนั่งคลุมตัวตลอดศีรษะด้วยผ้าขาว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายทุกๆ ส่วนของเขาที่ผ้าขาวจะไม่ถูกต้องฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล เชนั่งแผ่ไปทั่วกายนี้แหละด้วยใจบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องแผ้วจะไม่ถูกต้อง ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิบัติที่เราบอกแล้วเจริญฌาน ๔ นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

ในอันดับต่อไปนี้ ว่าด้วย “วิชา ๓-วิชา ๘”

[๑๔๗] คูก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อม รู้ชัดอย่างนี้ (วิปัสสนาญาณ) ว่า กายของเรานี้แลมีรูปประกอบด้วยมหาภูต ๔ เกิดแต่บิดามารดา เติบโตขึ้นด้วยข้าวสุก และขนมสดไม่เที่ยง ต้องอบ ต้องนวดพั้น มีอันทำลายและกระจัดกระจายเป็นธรรมดาและวิญญูณของเรานี้ก็อาศัยอยู่ในกายนี้ เนิ่องอยู่ในกายนี้

คู่ก่อนอุทายี เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรระไนดีแล้ว สุกใส แวววาว สมส่วนทุกอย่าง มีด้ายเขียวเหลืองแดงขาวหรือนวลร้อยอยู่ในนั้น บุรุษมีจักขุจะพึงหยิบแก้วไพฑูรย์ นั้นวางไว้ในมือ แล้วพิจารณาเห็นว่า แก้วไพฑูรย์นี้งาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรระไนดีแล้ว สุกใส แวววาวสมส่วนทุกอย่าง มีด้ายเขียวเหลืองแดงขาวหรือนวลร้อยอยู่ในนั้นฉันใด สาวกทั้งหลายของเราก็คงฉันนั้น ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า กายของเรานี้แลมีรูป ประกอบด้วย มหาภูต ๔ เกิดแต่มารดาบิดา เติบโตขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยง ต้องอบ ต้องนวดพูน มีอันทำลาย และกระจัดกระจายเป็นธรรมดา และวิญญานของเรานี้ก็อาศัยอยู่ในกายนี้ เนื่องอยู่ในกายนี้ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมรู้ชัดอย่างนี้แล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลुบารมี อันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๔๘] คู่ก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อม นิรมิตกายอื่นจากกายนี้ (มโนมยิทธิ) มีรูปเกิดแต่ใจ มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง

คู่ก่อนอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงชักไม้ส้อมออกจากหม้อปัสถ์ เขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า นี้ไม้ส้อมนี้หม้อปัสถ์ ไม้ส้อมปัสถ์ก็อย่างหนึ่ง ไม้ส้อมก็อย่างหนึ่ง ก็แต่ไม้ส้อมออกจากหม้อปัสถ์นั่นเอง อีกนัยหนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษ จะพึงชักดาบออกจากฝักเขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า นี้ดาบ นี้ฝัก ดาบก็อย่างหนึ่ง ฝักก็อย่างหนึ่ง ก็แต่ชักดาบออกจากฝักนั่นเอง

อีกนัยหนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงชักงูออกจากคราบ เขาพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า นี้งู นี้คราบ งูก็อย่างหนึ่ง คราบก็อย่างหนึ่ง ก็แต่งูชักออกจากคราบนั่นเอง ฉันใด สาวกทั้งหลายของเราก็คงฉันนั้นแล ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมนิรมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปเกิดแต่ใจ มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงบรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๔๙] คู่ก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อม บรรลุอิทธิวิธีหลายประการ (อิทธิวิธา-อิทธิวิธี) คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็น คนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ สูดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินเหมือนในนี้ก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ คู่ก่อนอุทายี เปรียบเหมือนช่างหม้อหรือลูกมือของช่างหม้อผู้ฉลาด เมื่อนวดดินดีแล้ว ต้องการภาชนะชนิดใดๆ พึงทำภาชนะชนิดนั้นๆ ให้สำเร็จได้

อีกนัยหนึ่ง เปรียบเหมือนช่างงา หรือลูกมือของช่างงาผู้ฉลาด เมื่อแต่งงาดีแล้ว ต้องการเครื่องงาชนิดใดๆ พึงทำเครื่องงาชนิดนั้นๆ ให้สำเร็จได้ อีกนัยหนึ่ง เปรียบเหมือนช่างทองหรือลูกมือของช่างทองผู้ฉลาด เมื่อหลอมทองดีแล้ว ต้องการทองรูปพรรณชนิดใด พึงทำทองรูปพรรณชนิดนั้นๆ ให้สำเร็จได้ ฉะนั้นใด สาวกทั้งหลายของเราก็ฉะนั้นนั้นแล ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมบรรลุนิติวิธีหลายประการ คือคนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ ไม่ติดขัด เหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมาก ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุนิยามอันเป็นที่สุดแห่งอภิญาอยู่

[๓๕๐] คุณอนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อม ได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์ และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วย ทิวโศตธาตุนันตริสุทธีลวงโศตของมนุษย์

คุณอนอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษเป่าสังข์ผู้มีกำลัง จะฟังยังคนให้รู้ตลอดทิศทั้งสี่โดยไม่ยากฉันทใด สาวกทั้งหลายของเราก็ฉะนั้นนั้นแล ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิวโศตธาตุนันตริสุทธี ลวงโศตของมนุษย์ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุนิยามอันเป็นที่สุดแห่งอภิญาอยู่

[๓๕๑] คุณอนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อม กำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ (เจโตปริยญาณ) คือ จิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหตฺถุ ก็รู้ว่าจิตหตฺถุ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคตะ ก็รู้ว่าจิตเป็นมหัคตะ หรือจิตไม่เป็นมหัคตะ ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมหัคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น

คุณอนอุทายี เปรียบเหมือนหญิงสาวชายหนุ่มที่ชอบการแต่งตัว เมื่อส่องดูเงาหน้าของตนในกระจกอันบริสุทธิ์สะอาด หรือภาชนะน้ำอันใส หน้ามีไฟ ก็จะพึงรู้ว่าหน้ามีไฟ หรือหน้าไม่มีไฟ ก็จะพึงรู้ว่าหน้าไม่มีไฟ ฉันทใด สาวกทั้งหลายของเราก็ฉะนั้นนั้นแล ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจาก

โมหะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหลุดก็รู้ว่าจิตหลุด หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคตะ ก็รู้ว่า จิตเป็นมหัคตะ หรือจิตไม่เป็นมหัคตะ ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมหัคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือ จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ จิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตไม่ เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญา อยู่

[๑๕๒] คุณอนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อม ระลึกชาติก่อน (ปพพนิวาसानุสสติญาณ) ได้เป็นอันมากคือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติ บ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติ บ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มี อาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้น ได้ไปเกิดในภพ โน้น แม้ในภพนั้น เราก็มียชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวย ทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติ ก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้

คุณอนอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษจะฟังจากบ้านตน ไปบ้านอื่น แล้วจากบ้านเมื่อนั้น ไปยังบ้านอื่นอีก จากบ้าน นั้นกลับมาสู่บ้านของตนตามเดิม เขาจะฟังระลึกได้ดังนี้ว่า เราได้จากบ้านของเราไปบ้านโน้น ในบ้านนั้น เราได้ยชื่ออย่างนั้น ได้นั่งอย่างนั้น ได้พูดอย่างนั้น ได้นั่งอย่างนั้น แล้วเรากลับจากบ้านนั้นมาสู่บ้านของตน ตามเดิม ดังนี้ ฉันทใด สาวกทั้งหลายของเราก็นั้นนั้นแล ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ระลึกชาติก่อนได้ เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้ง อาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้น แล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๑๕๓] คุณอนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วย ทิพยจักขุ (อตุปปาตญาณ-ทิพพจักขุญาณ) อันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้ เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้าเป็น มิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียน (อรติ) พระอริยเจ้าเป็น สัมมาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงสุคติโลก สวรรค์ ดังนี้

ดูก่อนอุทายี เปรียบเหมือนเรือนสองหลังที่มีประตูก่อร่วมกัน บุรุษผู้มีจักขุยืนอยู่ที่ตรงกลางเรือนนั้น จะพึงเห็น หมูชนกำลังเข้าไปบ้าง กำลังเดินวนเวียนอยู่ที่เรือนข้าง ฉันทใด สวาททั้งหลายของเราก็ฉันทนั้นแล ปฏิบัติตาม ปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมเห็นหมูสัตว์กำลังจูดิ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมูสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการ ฉะนี้ ก็เพราะสวาททั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สวาทของเราเป็นอันมากจึงได้ บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอกิญญาอยู่

[๓๕๔] ดูก่อนอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สวาททั้งหลายแล้ว สวาททั้งหลายของเราปฏิบัติ ตามแล้ว ย่อมทำให้แจ้งซึ่ง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป (อาสวัภยญาณ) ด้วยปัญญาอันยิ่งของตนอยู่ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่

ดูก่อนอุทายี เปรียบเหมือนสระน้ำบนยอดเขา ไสสะอาดไม่ชุ่มมัว บุรุษผู้มีจักขุยืนอยู่บนขอบสระนั้น จะพึง เห็นหอยโข่งและหอยกาบต่างๆ บ้าง ก้อนกรวดและก้อนหินบ้าง ผุ่งปลาบ้าง กำลังว่ายอยู่บ้าง หยุดอยู่บ้าง ใน สระน้ำนั้น เขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า สระน้ำนี้ใสสะอาด ไม่ชุ่มมัว หอยโข่งและหอยกาบต่างๆ บ้าง ก้อนหิน บ้าง ผุ่งปลาบ้าง เหล่านี้ กำลังว่ายอยู่บ้าง หยุดอยู่บ้าง ในสระน้ำนั้นฉะนี้ ฉันทใด สวาททั้งหลายของเราก็ฉันทนั้น แล ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอา สวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งของตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ก็เพราะสวาททั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทา ที่เราบอกแล้วนั้นแล สวาทของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอกิญญาอยู่

[๓๕๕] ดูก่อนอุทายี นี้แลธรรมข้อที่ห้าอันเป็นเหตุให้สวาททั้งหลายของเราสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้ว พึ่งเราอยู่ ดูก่อนอุทายี “ธรรม ๕ ประการ” นี้แล เป็นเหตุให้สวาททั้งหลายของเรา สักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วพึ่งเราอยู่ ฉะนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว สกฤททายีปริพาชกยินดีชื่นชมพระ ภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ฉะนี้แล

จบมหาสกฤททายีสสูตรที่ ๗ -----

พระศรีศากยมุนี โคตมะสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาองค์ที่ ๔ แห่งมหากัทรกัปใน โลกปัจจุบัน ที่ประกอบด้วยคุณบทแห่งอริยบุคคล คือ “พุทธคุณ ๘” ดังนี้

- (๑) อรหัง—เป็นพระอรหันต์
- (๒) สมฺมาสมฺพุทฺโธ—เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง
- (๓) วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน—เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
- (๔) สุกฺโต—เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว
- (๕) โลกวิทู—เป็นผู้รู้แจ้งโลก
- (๖) อนุตฺตโร ปริสทมฺมสารถิ—เป็นสารถิฝึกบุรุษที่ฝึกได้ ไม่มีใครยิ่งไปกว่า
- (๗) สตุถฺตา เทวมนุสฺสานํ—เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

(๘) พุทฺโธ —เป็นผู้ตื่นและเบิกบานแล้ว

(๙) ภควา —ทรงเป็นผู้มีโชค

ใน “พุทธคุณ ๘” ทั้งหมดดังกล่าวนี้ คือ ธรรมอันเป็นเหตุให้ทั้งมนุษย์และเทวดาเคารพในพระพุทธเจ้า แต่ธรรมที่เหนืออื่นใดนั้น คือ “วิชาจรณสมุปนฺโน” —เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คำว่า “วิชา” หมายถึง ความรู้แจ้ง ปัญญาที่รู้คมชัดตามเป็นจริงซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า “จักขุ-ญาณ-วิชา-ปัญญา-แสงสว่าง” ซึ่งแสดงถึง (๑) “วิชา ๓” และ (๒) “วิชา ๘” หมายถึง ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ ได้แก่ “วิชา ๓” คือ “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ-จุตูปปาตญาณ-อัสวักขยญาณ” และ “วิชา ๘” คือ “วิปัสสนาญาณ (ญาณในวิปัสสนา) -มโนมยิทธิ (ฤทธิ์สำเร็จด้วยใจ) -อิทธิวิชา (อิทธิวิธิ-แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้) -ทิพโสต (หูทิพย์) -เจโตปริยญาณ (ความรู้ที่กำหนดใจผู้อื่นได้) -ปุพเพนิวาสานุสสติ (ระลึกชาติได้) -ทิพจักขุ (ตาทิพย์) -อัสวักขยญาณ (ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ)” ในทำนองเดียวกัน คำว่า “จรณะ” นั้น หมายถึง ข้อปฏิบัติปฏิบัติทางอันยิ่งอันเป็นทางบรรลุมรรค วิชา ได้แก่ “ศีลสัมปทา ๑” คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล “อภินนทกปฏิบัติ ๓” คือ อินทริยสังวร-โภชนมัตตัญญูตา-ชาคริยานุโยค “สัทธรรม ๗” คือ ศรัทธา-hiri-โศตตปปะ-พหุสุต-วิริยารัมภะ-สติ-ปัญญา และ “ฌาน ๔” คือ ปฐมฌาน-ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน

ฉะนั้น “ธรรม ๕ ประการอันเป็นเหตุให้ทำความเคารพ” ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น ได้แก่

(๑) “อริศีล-ศีลอันยิ่ง” (ศีลสัมปทา)

(๒) “ยถาภูตญาณทัสสนะ-ความรู้ความเห็นที่แท้จริง” (อริจิตต์-สมถผลแห่งเจโตวิมุตติ)

(๓) “อริปัญญา-ปัญญาอันยิ่ง” (วิปัสสนาผลแห่งปัญญาวิมุตติ)

(๔) “อริยสังข ๔” (อริยสังขธรรม)

(๕) “โพธิปักขิยธรรม ๓๗-วิโมกข์ ๘-อภิกายตนะ ๘-กสิณายตนะ ๑๐-ฌาน ๔-วิชา ๓-วิชา ๘”

กล่าวโดยสรุป คือ “บุญ-ฌาน-ญาณ” (วิชาและจรณะ) ที่ประกอบด้วยองค์ธรรมเครื่องเกื้อกูลความตรัสรู้ ที่เรียกว่า “โพธิปักขิยธรรม ๓๗” ได้แก่ (๑) สติปัฏฐาน ๔ (๒) สัมมัปปธาน ๔ (๓) อิทธิบาท ๔ (๔) อินทริย ๕ (๕) ผละ ๕ (๖) โพชฌงค์ ๗ และ (๘) มรรคมองค์ ๘ อันเป็นธรรมทำให้เข้าถึง “วิโมกข์ ๘-อภิกายตนะ ๘-กสิณายตนะ ๑๐-ฌาน ๔-วิชา ๓-วิชา ๘” ธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ย่อมเป็นธรรมสำคัญยิ่งของอริยบุคคลทั้งหลาย ได้แก่ (๑) โสดาบัน (๒) สกทาคามี (๓) อนาคามี และ (๔) อรหันต์ ตามลำดับ แต่จะมีมากหรือน้อยนั้น ก็ขึ้นกับการสั่งสมบารมีของแต่ละบุคคล อันทำให้บุคคลอื่นพึงแสดงความเคารพ ความศรัทธา ความเลื่อมใส ซึ่งบุคคลนั้นก็ต้องถึงพร้อมด้วย “สัทธา ๔” หมายถึง ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ได้แก่

(๑) “อาคมณสัทธา-อาคมณีสัทธา-อาคมสัทธา” คือ ความเชื่อความมั่นใจของพระโพธิสัตว์ อันสืบมาจากการบำเพ็ญสั่งสมบารมี

(๒) “อริคมสัทธา-อริคมณสัทธา” คือ ความเชื่อมั่นของพระอริยบุคคล ซึ่งเกิดจากการเข้าถึงด้วยการ

บรรลุลหรรณเป็นประจักษ์ (อนุสาศนีนีปาฎีหารีย์-คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติ ได้ผลสมจริง เป็นอัครรรย)

- (๓) “โอกัปปนสัทธา-โอกัปปนียสัทธา-อธิมอกขสัทธา” คือ ความเชื่อหนักแน่นสนธิแน่วเมื่อได้ปฏิบัติก้าวหน้าไปในการเห็นความจริง (อนุสาศนีนีปาฎีหารีย์-คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัครรรย)
- (๔) “ปสาทสัทธา” คือ ความเชื่อที่เป็นเพียงความเลื่อมใสจากการ ได้ยิน ได้ฟัง

ฉะนั้น ผู้ที่จะเชื่อศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธรเจ้าได้นั้น ต้องเป็นผู้มีปัญญาเห็นธรรมได้แท้จริง ที่เรียกว่า “สัทธา ๔” อีกหมวดหนึ่ง ได้แก่

- (๑) “กัมมสัทธา” คือ เชื่อกรรม เชื่อการกระทำ
- (๒) “วิปากสัทธา” คือ เชื่อผลของกรรม
- (๓) “กัมมัตถสตกตาสัทธา” คือ เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตัวเอง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- (๔) “ตลาคตโพธิสัทธา” คือ เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระตลาคต ที่ประกอบด้วย “พระปัญญาคุณ-พระวิสุทธิคุณ-และ-พระกรุณาคุณ” ในอีกส่วนหนึ่งที่นอกเหนือจาก “พุทธรคุณ ๕”

ด้วยเหตุนี้ การแสดงความเคารพต่อผู้มีอาวุโสด้วยความเป็น “ผู้รู้-มุณี-อรหันต์” นั้น ย่อมเป็นคุณสมบัติของผู้ดี ผู้มีปัญญา ผู้เจริญแล้ว เพราะเป็น “ความเชื่อ-ความศรัทธา-ความเลื่อมใส” ในผู้ถึงพร้อมด้วยองค์ความรู้ อันเป็นปัญญาญาณแห่งพุทธร (วิชา) ที่ประกอบด้วยความประพฤตังคดงาม (จรณะ) ซึ่งจะกลายเป็นสหายธรรม ที่เรียกว่า “กัลยาณมิตร” นั่นคือ “มีอริยบุคคลเป็นกัลยาณมิตร” ไม่ใช่ “มีโจรเป็นมิตร” ฉะนั้น การคบสมาคมกับ “บัณฑิต-สัตบุรุษ-อุดมบุรุษ” ย่อมได้รับคำแนะนำไปสู่ความสมบูรณ์ ความไพบลุศล ความเจริญ ยิ่งรุ่งเรืองด้วยอริยธรรม หรือการก้าวสู่เส้นทางสงบวิเวกแห่งอริยมรรค ที่ประกอบด้วยปัญญาอันยิ่งแห่งมัชฌิมาปฏิปทา นั่นคือ (๑) เริ่มต้นด้วยปัญญา (๒) ดำเนินด้วยปัญญา (๓) นำไปสู่ปัญญาอันยิ่งขึ้น บุคคลที่มีจิตใจสทรคด้วย “อุปกิเลสทั้งหลาย-นิวรณูปกิเลส” (ธรรมเครื่องเศร้าหมอง) ย่อมพิจารณาไม่เห็นทางแห่งปัญญาอันยิ่งในพระพุทธรศาสนาได้ ย่อมกลายเป็นผู้ประมาทในพระรัตนตรัยเป็นสำคัญ เพราะไม่เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นผู้ประกอบด้วยทราบบัญญา ปัญญาวิปริต อันเป็นความเห็นถือผิด ไม่ตรงตามเป็นจริง ไม่มีเหตุผล เพราะฉะนั้น ความกระด้าง ความสบบประมาท ความหยิ่งจองหอง ความมองข้ามความดีของผู้อื่น ความไม่กลัวบาป ความไม่ละอายต่อบาป ย่อมนำความเดือดร้อนมาสู่ตน เพราะความไม่รู้จริง ประการสำคัญคือ ย่อมไม่ได้รับความเมตตา ความกรุณา จากผู้อื่น ผู้ทรงศีล ผู้ทรงธรรม ที่มีโอกาสกลายเป็นกัลยาณมิตรแก่ตนได้ เป็นการปิดโอกาสชีวิตที่ดีของตนให้เลื่อมเลื่อนไป ย่อมไม่พบความเจริญ เพราะฉะนั้น คุณค่าอันเป็นคุณสมบัติยิ่งของการเป็นพุทธรนั้น คือ “ธรรม ๕ ประการ” ดังกล่าวข้างต้น ที่หมายถึง “วิชาและจรณะ” อันเป็นคุณของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ที่เกิดจากปัญญาเห็นธรรมตามที่เป็นจริง “ยถาภูตญาณทัสสนะ” ที่

เรียกว่า “**จักขุ-ญาณ-วิชา-ปัญญา-แสงสว่าง**” นั่นคือ (๑) จักขุ ๕ (๒) ญาณ ๑๖-วิปัสสนาญาณ (๓) วิชา ๓-วิชา ๘ (๔) ปัญญา ๓ และ (๕) **อาโลกสัญญา** คำว่า “**อาโลโก**” ตามอรรถว่า “**อาโลกสณฺณ มนสิกรโติ**” ความว่า ทำไว้ในใจถึงแสงสว่าง มีแสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และแก้วมณี เป็นต้น ทั้งกลางวันหรือกลางคืน ดังนี้ หรือแสงสว่างแห่งปัญญาหยั่งรู้ คือ “**ความเป็นผู้รู้ผู้มีปัญญามาก**” (สัพพัญญู) ผู้เข้าถึงแล้วด้วย “**อนุศาสนีปาฏิหาริย์**” หมายถึง ปาฏิหาริย์คืออนุศาสนี คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัครรรย อันเป็นธรรมที่เป็นสาเหตุให้ผู้อื่นเคารพนับถือ ศรัทธา เลื่อมใส มีปรารถนาให้เป็นกัลยาณมิตรหรือมิตรแท้ ที่ประกอบด้วย “**สัทธรรม ๗**” ได้แก่ **ศรัทธา-hiri-โอดตปปะ-พหุสุต-วิริยารัมภะ-สติ-ปัญญา** และ “**อริยทรัพย์ ๗**” ได้แก่ (๑) “**ศรัทธา**” ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือและในการดีที่ทำ (๒) “**ศีล**” การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ประพฤติถูกต้องดีงาม (๓) “**hiri**” ความละเอียดใจต่อการทำความชั่ว (๔) “**โอดตปปะ**” ความเกรงกลัวต่อความชั่ว (๕) “**พหุสัจจะ**” ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก (๖) “**จาคะ**” ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ (๗) “**ปัญญา**” ความรู้ความเข้าใจต่อแห่งเหตุผล ดีชั่ว ถูกผิด คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ รู้คิด รู้พิจารณา และรู้ที่จะจัดทำ ด้วยประการฉะนี้.

